

РОЗВИТОК САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

І. І. Волкова,

старший викладач

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

volkova@karazin.ua

Ю. О. Лось,

магістрант

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

У статті проаналізовано розвиток санаторно-курортної діяльності в Карпатському регіоні. Надана характеристика ресурсної бази для розвитку бальнео-, грязе-, кліматолікування і рекреації. Розглянуті основні бальнеологічні групи регіону за фізико-хімічними властивостями мінеральної води. Визначені основні оздоровчі і лікувальні курорти Карпатського регіону. Був проведений аналіз основних показників санаторно-курортної діяльності Карпатського регіону: спеціалізованих закладів розміщення, ліжкового фонду, ступені категорійності та комфортності підприємств, цінової політики, туристичного потоку з лікувальними та оздоровчими цілями, кількості працюючих в санаторно-курортних закладах та доходів від їх функціонування. Визначено основні проблеми та перспективи розвитку санаторно-курортної діяльності в Карпатському регіоні.

Ключові слова: санаторно-курортна діяльність, ресурси бальнео-, грязе-, кліматолікування і рекреація, санаторно-курортні заклади, санаторно-курортна інфраструктура, показники санаторно-курортної діяльності.

РАЗВИТИЕ САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ

В статье проанализировано развитие санаторно-курортной деятельности в Карпатском регионе. Дана характеристика ресурсной базы для развития бальнео-, грязе-, климатолечения и рекреации. Рассмотрены основные бальнеологические группы региона по физико-химическим свойствам минеральной воды. Определены основные оздоровительные и лечебные курорты Карпатского региона. Был проведен анализ основных показателей санаторно-курортной деятельности региона: специализированных средств размещения, коечного фонда, степени категоричности и комфортности предприятий, ценовой политики, туристического потока с лечебными и оздоровительными целями, количества работающих в санаторно-курортных учреждениях и доходов от их функционирования. Определены основные проблемы и перспективы развития санаторно-курортной деятельности в Карпатском регионе.

Ключевые слова: санаторно-курортная деятельность, ресурсы бальнео-, грязе-, климатолечение и рекреация, санаторно-курортные учреждения, санаторно-курортная инфраструктура, показатели санаторно-курортной деятельности.

DEVELOPMENT OF SANATORIUM ACTIVITY IN CARPATHIAN REGION

The article deals with the detailed analysis of the development of sanatorium-resort activity in the Carpathian region. The author analyzes the resource base for development of balneology, mudtherapy, climatotherapy and recreation. The study identifies the main balneological groups on physical and chemical features of mineral waters of the region. As the most significant causes, the author highlights the main recreational and medical resorts of the Carpathian region. The author does research of the main indicators of sanatorium activity in the Carpathian region, namely specialized places of accommodation, bed capacity, degrees of categorization and enterprises' amenities, price policy, tourist flow with the medical and recreational purposes, the amount of workers in sanatorium institutions and the income from their functioning. The study singles out the main problems and prospects of the development of sanatorium activity in the Carpathian region.

Keywords: health resort activity, resources of balneotherapy, mudtherapy, climatotherapy and recreation, health resort institution, health resort infrastructure, indicators of health resort activity.

Постановка проблеми. За оцінками Всесвітньої туристичної організації, лікування та оздоровлення відноситься до числа найважливіших туристичних мотивацій. Цими проблемами займається санаторно-курортна справа, діяльність якої направлена на лікування, профілактику та оздоровлення людини, використовуючи природні лікувальні ресурси. Карпатський регіон традиційно є регіоном, де стан санаторно-курортна справи був і залишається одним з кращих в Україні. Регіон представлений цілющими мінеральними водами різного хімічного складу, родовищами лікувальних грязей та озокериту,

чистим гірським повітрям, багатою рослинністю та різноманітністю ландшафтів.

Багатий природно-ресурсний потенціал регіону у поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи, багаторічним досвідом і напрацюванням у сфері рекреації, значним трудовим потенціалом та досить розвинутою інфраструктурою є достатньо вагомою передумовою пріоритетного розвитку системи санаторно-курортного лікування та оздоровлення, орієнтованою як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту, тому є актуальним детальне дослід-

дження розвитку лікувально-оздоровчого туризму Карпатського регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню тенденцій розвитку санаторно-курортної справи присвячені праці українських науковців Стафійчука В. І., Фоменко Н. В., Рутинського І. І., закордонних вчених Вегітнева О. М., Кускова О. С., Боголюбова В. М. та інших., в яких були висвітлені аспекти розвитку санаторно-курортної справи.

Метою статті являється аналіз розвитку санаторно-курортної діяльності в Карпатському регіоні та виявлення сучасних тенденцій та подальших перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. Карпатський регіон є надзвичайно перспективним лікувально-рекреаційним регіоном. До його складу входять чотири області Західної України: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька. Територія регіону складає 56,6 тис.км², що становить 9,4% території України [2, с. 69]. Це один з найдавніших освоєних районів України, який має надзвичайно вигідне географічне розташування у поєднанні з багатою природно-ресурсною базою, лікувально-оздоровчими ресурсами, значним трудовим потенціалом та досить розвиненою інфраструктурою, що сприяє розвитку санаторно-курортної діяльності [1, с. 102].

Карпатський регіон є головним центром бальнеолікування в Україні. Одним з найважливіших факторів для розвитку курортології в регіоні є наявність мінеральних вод. Тут налічується понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів з сумарним дебітом понад 57,5 тис м³/добу, що становить приблизно – всіх мінеральних джерел України та 15% їх сумарного дебіту. Запаси цих вод здатні забезпечити лікування понад 7 млн. чол. на рік. Але сьогодні рівень їх використання не перевищує 15% [5, с. 184].

За фізико-хімічними особливостями мінеральні води регіону відносять до таких основних бальнеологічних груп:

– мінеральні води без специфічних компонентів і властивостей, лікувальна дія яких обумовлена іонним складом і загальною мінералізацією. Запаси цих води поширені в Львівській області і на них функціонують курорти Трускавець та Моршин. Ці курорти спеціалізуються на лікуванні захворювань кишково-шлункового тракту та обміну речовин, а Трускавець також на захворюваннях сечовивідних та жовчних шляхів;

– вуглекислі води – в основному зосереджені у Закарпатській області з функціонуючими на її основі курортами Свалявської групи – Поляна та Голубине; Сойми, Шаян і Кваси. Ця група курортів спеціалізується на лікуванні захворювань кишково-шлункового тракту, сечостатевої, серцево-судинної та нервової систем, понижав артеріальний тиск. На курорті Кваси лікувальна вода використовується лише для зовнішнього застосування. Вода курортів Свалявської групи крім внутрішнього та зовнішньо-

го застосування використовується для промислового розливу. Незначні запаси вуглекислих вод залягають в Івано-Франківській та Чернівецькій областях;

– сірководневі (сульфідні) води знаходяться в Львівській області на базі яких функціонують курорти Любін Великий, Шкло та Немирів. В Івано-Франківській області курорт Черче та Закарпатській Сняк. Загальною спеціалізацією курортів являється лікування захворювань периферичної нервової системи та органів руху. Захворювання органів кровообігу лікують також на курортах Немирів, Любін Великий та Шкло, урології – Шкло, а захворювання шкіри – на курорті Немирів, який є основною базою для лікування цього захворювання. На території Чернівецької області залягають незначні джерела сірководневих вод, тому курорти тут не функціонують;

– залізисті води поширені лише в Чернівецькій та невелика кількість в Закарпатській областях. Курортів на базі залізистих вод в Карпатському регіоні не існує [4, с. 59];

– бромні, йодні і йодобромні води виступають на території Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. [3, с. 55];

– кремністі термальні води від +38 до 60°C виявлені лише в Закарпатській області і на їх базі функціонують санаторії Боржава та Теплиця головною спеціалізацією яких являється лікування захворювань центральної нервової системи, опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, органів дихання та гінекологічних захворювань [4, с. 59];

– миш'яковмісні води в Україні є тільки в Карпатському регіоні в Рахівському районі Закарпатської області, де функціонує курорт Кваси з основною спеціалізацією лікування захворювань периферичної нервової системи, опорно-рухового апарату та органів кровообігу;

– радонові (радіоактивні) води залягають лише на території Закарпатської області в Берегівському та Рахівському районах;

– борвмісні води виявлені лише в Свалявському районі Закарпатської області і курортів на основі борвмісних вод в регіоні не існує взагалі;

– мінеральні води з підвищеним вмістом органічних речовин. Зразком цього типу вод є Трускавецька «Нафтуса», у всьому світі відома унікальна вода, яка традиційно пов'язується з Трускавецьким і Східницьким курортами, де головним профілем лікування являється захворювання кишково-шлункового тракту, сечостатевої системи та цукрового діабету. Незначні запаси поширені в Івано-Франківській та Закарпатській областях [3, с. 57].

Найбільшою кількістю джерел і свердловин володіє Закарпатська область – 51% загальної кількості регіону. У Львівській області зосереджено 26% водопунктів, в Івано-Франківській області – 13%, а в Чернівецькій – 10%. На Закарпаття приходить також майже 2/3 (64%) сумарного дебіту цих вод.

Природний потенціал грязелікування Карпатського регіону забезпечується запасами торфових

лікувальних грязей до яких відносять торф із високим вмістом (понад 25%) і мірою розкладу (понад 40%) органічних речовин. Найціннішими вважаються гіпсові і купоросні торфи з мінералізованим (понад 2г/л) грязьовим розчином. Геологічні запаси торфових грязей становлять 1402 тис.м³. Найбільші запаси торфових грязей знаходяться в Львівській області, на другому місці знаходяться Івано-Франківська та Чернівецька області і найменші поклади лікувальних грязей зосереджені в Закарпатській області. Найбільшим серед цих родовищ вважається Моршинське, де запаси грязей становлять 239 тис. м³ [6, с. 80]. На базі родовищ торфових грязей функціонує грязебальнеологічний курорт Черче в Івано-Франківській області та Любінь Великий в Львівській області. Як супутній вид лікування грязі використовують на курортах Моршин, Трускавець, Шкло та Немирів Львівської області. Дані курорти спеціалізуються на лікуванні захворювань периферичної нервової системи, опорно-рухового апарату, жіночих статевих органів, урології та шкіри.

На території Карпатського регіону також знаходяться значні запаси озокериту (гірського воску), який являє собою суміш високомолекулярних сполук вуглеводів, смол і асфальтенів, що й визначає його лікувальні властивості [6, с. 81]. Більшість родовищ озокериту в Україні відкрито в Передкарпатті. Саме тут знаходяться найбільші у світі Бориславське (експлуатується з 1856 р.) і Трускавецьке родовища. На території Львівської області озокерит виявлено також у смт. Стара Сіль та с. Івана Франка.

До даного регіону відноситься і курорт Солотвино Закарпатської області, який використовує специфічні властивості мікроклімату соляних копалень та солоних озер для лікування хронічних неспецифічних захворювань легень, зокрема бронхіальної астми.

На території наявні сприятливі кліматичні умови для розвитку гірського кліматичного лікування. Кліматична підобласть Карпатського регіону розташована в зоні помірного континентального клімату і охоплює рівнинні, передгірські та гірські райони Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. В Карпатському регіоні порівняно тривала весна, нежарке літо, тепла осінь і м'яка зима. Літо в Карпатському регіоні прохолодне й вологе, з частими дощами і вітрами. Найбільш сприятливою для літньої рекреації являється Закарпатська область, яка захищена з півночі та заходу горами і має найбільші середні температури, найменшу хмарність, швидкість вітру та вологість повітря. Найменш сприятливою виступає Львівська область, тому що у неї найнижчі середні температури та відносно велика вологість повітря. Карпатський регіон найбільш багатий на лісові ресурси порівняно з іншими

регіонами України. Його загальна площа перевищує 40 %. Найбільш залісненими є Закарпатська та Івано-Франківська області. Важливими кліматичними курортами регіону являються Яремче, Косів та Верховина у Івано-Франківській області, Карпати та Чинадієво у Закарпатської області.

Кліматичні умови Карпатського регіону є більш комфортними для організації зимових видів рекреації, а в передгірних районах та Закарпатті, як зимових, так і літніх. Завдяки зимовим кліматичним умовам на території Карпатського регіону функціонують такі рекреаційні та туристичні центри: Рахів, Ясіня, Воловець, Подобовець, Пилипець та інші в Закарпатській області; Буковель, Паляниця, Ворохта, Яремча, Верховина в Івано-Франківській області; Славське, Тисовець, Розлуч, Турка в Львівській області; Вижниця, Мигово в Чернівецькій області.

Найбільше лікувальних курортів і курортних місцевостей розташовано в Закарпатській області, де їх кількість досягає 10 (Поляна, Голубине, Синяк, Сойми, Кваси, Шаян, Теплиця, Боржава, Солочин, Солотвино), на другому місці знаходиться Львівська область з 6 курортами (Трускавець, Моршин, Східниця, Немирів, Любень-Великий, Шкло), на третьому місці Івано-Франківська область з 4 курортами (Черче, Яремче, Косов, Шешори) і на останньому місці Чернівецька область з одним курортом (Брусниця).

Розвитку санаторно-курортної діяльності в Карпатському регіоні сприяє наявність найбільш розвинутої в Україні санаторно-курортної інфраструктури. Загалом доля спеціалізованих закладів розміщення Карпатського регіону невелика. Станом на 2015 р. їх кількість – 150 і складає 8% від загальної кількості по Україні.

Більшу кількість санаторно-курортних закладів Карпатського регіону становлять лікувальні заклади – 87 (58%), які представлені санаторіями, пансіонатами з лікуванням, санаторіями-профілакторіями. Доля лікувальних закладів Карпатського регіону від

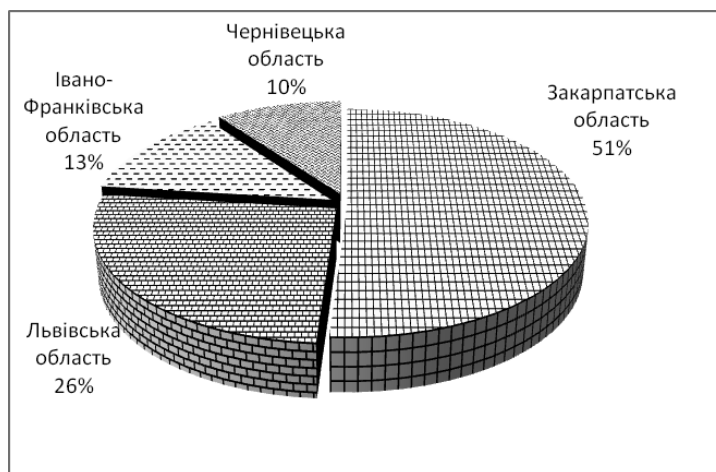

Рис. 1. Розподіл запасів мінеральних вод за областями [5, с. 152]

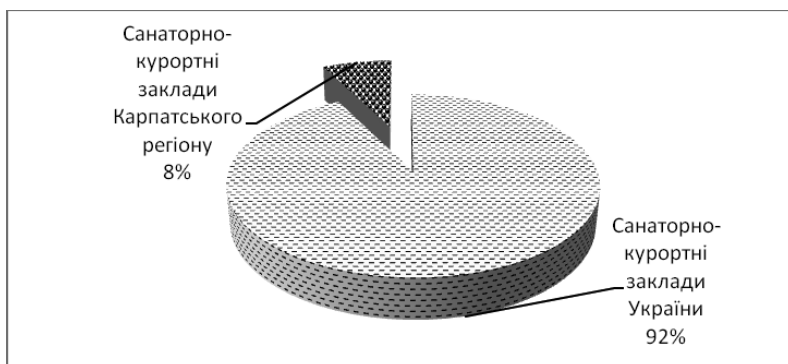

Рис. 2. Частина санаторно-курортних закладів Карпатського регіону від підприємств України [9]

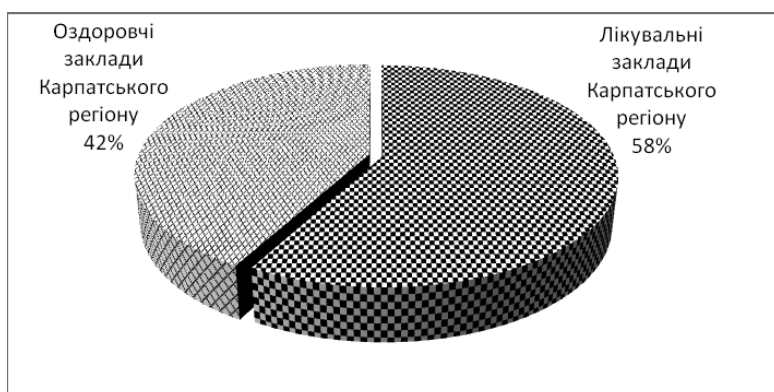

Рис. 3. Співвідношення лікувальних і оздоровчих закладів Карпатського регіону [10]

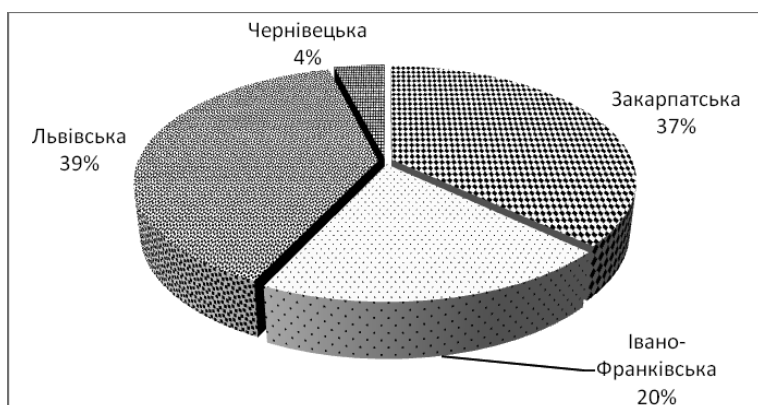

Рис. 4. Розподіл санаторно-курортних закладів за областями Карпатського регіону [10]

всіх закладів України майже чверть і складає 22,3%. Кількість оздоровчих закладів становить 63 (42%), якими виступають будинки, пансіонати, бази відпочинку та дитячі заклади оздоровлення, але їх доля від загальноукраїнських показників складку області всього лиш 4,3%.

Приведені дані свідчать про те, що Карпатський регіон має лікувальну спеціалізацію.

Львівська область займає першу позицію за загальною кількістю санаторно-курортних закладів –

58 і їх частка від Карпатського регіону становить 39%, на другому місці знаходиться Закарпатська область – 55 і на неї приходить 37%. На ці дві області приходить $\frac{3}{4}$ санаторно-курортних підприємств Карпатського регіону. У Івано-Франківській області 30 закладів і це 20% від регіону і незначна доля припадає на Чернівецьку область, у якій знаходиться лише 7 закладів, а це всього 4%.

Львівська область має чітку лікувальну спеціалізацію – 77,6% (45) лікувальних і 22,4% (13) оздоровчих підприємств. А ось у Івано-Франківській, Закарпатській і Чернівецькій областях лікувальних і оздоровчих підприємств приблизно однаково, тобто лікувально-оздоровча спеціалізація. У Івано-Франківській області лікувальних і оздоровчих підприємств по 15, у Закарпатській області – 23 і 32, у Чернівецькій 3 і 4 підприємств відповідно.

Найбільше забезпечена лікувальними закладами Львівська область, у якій зосереджено $\frac{1}{2}$ (45) їх частина, $\frac{1}{4}$ (23) знаходиться в Закарпатській області, на Івано-Франківську припадає також майже $\frac{1}{4}$ (16) закладів та незначна їх кількість знаходиться в Чернівецькій області (3 заклади). Серед оздоровчих закладів їх найбільша частина розташована в Закарпатській області і становить майже $\frac{1}{2}$ (32) від їх загальної кількості, по 25% в Івано-Франківській (24) і Львівській (13) областях і на останньому місці знаходиться, як і за кількістю лікувальних закладів, Чернівецька область (4).

Між тим, деякі категорії закладів мають вагомую частку в Україні. Так кількість санаторіїв – 65 складає 35% всіх санаторіїв України. 84% з них приходить на санаторії для дорослих і тільки 16% для дітей. По території регіону розподіл санаторіїв нерівномірний, більше половини з них у Львівській області – 58% (38), на Закарпатську область приходить більше $\frac{1}{4}$ – 28% (18), у Івано-Франківській області – 11% (7) і у Чернівецькій області тільки 3% (2). З 14 пансіонатів з лікуванням України половина знаходиться в Карпатському регіоні – 7 (Івано-Франківська – 4, Львівська – 2, Закарпатська – 1), також у Закарпатській області 3 дитячих закладах оздоровлення з 13 українських. У Карпатському регіоні практично не залишилось санаторіїв-профілакторіїв, в Закарпатській – 2 і

Таблиця 1

Структура типів спеціалізованих засобів розміщення Карпатського регіону

Регіон	Типи санаторно-курортних закладів										
	Санаторії	Дитячі санаторії	Пансіонати лікування	Санаторії-профілакторії	Бальнео-, грязе-, бальнеогрязелікарні	Дитячі заклади оздоровлення	Будинки відпочинку	Пансіонати відпочинку	Бази відпочинку	Оздоровчі заклади 1-2 денного пер.	Всі заклади розміщення
Закарпатська	18	2	1	2	-	3	3	1	23	2	55
Івано-Франківська	7	4	4	1	-	-	-	2	12	-	30
Львівська	38	5	2	-	-	-	-	4	9	-	58
Чернівецька	2	1	-	-	-	-	-	1	3	-	7
Карпатський регіон	65	12	7	3	-	3	3	8	47	2	150
Україна	184	111	14	79	3	13	12	64	1372	11	1863

Таблиця складена авторами за матеріалами: [10]

Таблиця 2

Кількість ліжок (місць) у спеціалізованих засобах розміщення Карпатського регіону

Регіон	Типи санаторно-курортних закладів										
	Санаторії	Дитячі санаторії	Пансіонати лікування	Санаторії-профілакторії	Бальнео-, грязе-, бальнеогрязелікарні	Дитячі заклади оздоровлення	Будинки відпочинку	Пансіонати відпочинку	Бази відпочинку	Оздоровчі заклади 1-2 денного пер.	Всі заклади розміщення
Закарпатська	4923	290	53	170	-	265	149	101	1482	31	7464
Івано-Франківська	1061	575	641	70	-	-	-	135	1128	-	3610
Львівська	13867	780	194	-	-	-	-	175	851	-	15867
Чернівецька	122	205	-	-	-	-	-	220	383	-	930
Карпатський регіон	19973	1850	888	240	-	265	149	631	3844	31	27871
Україна	58652	17199	2447	11549	690	4823	1440	13796	158427	1092	270115

Таблиця складена авторами за матеріалами: [10]

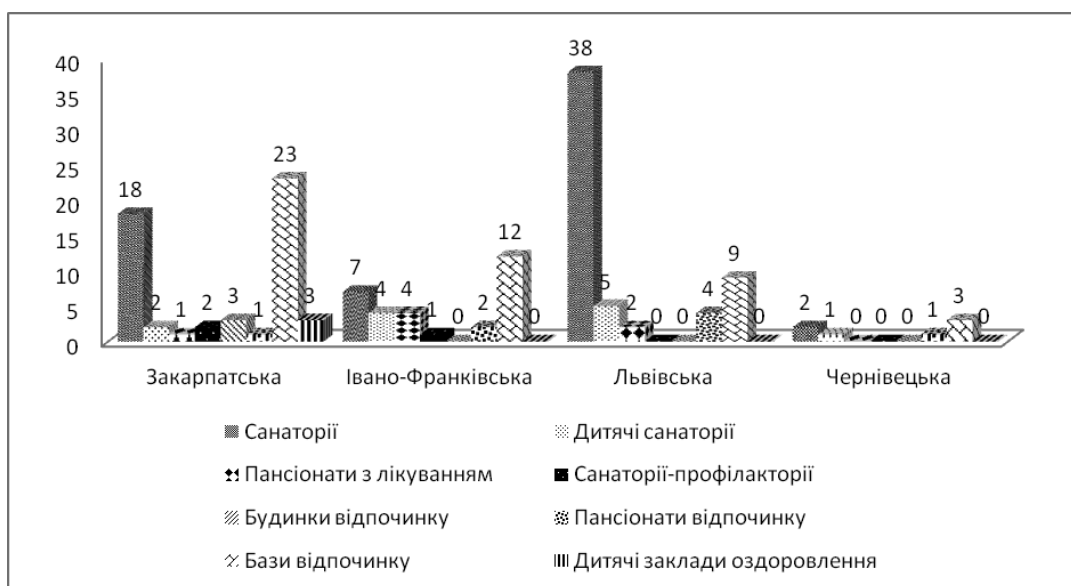

Рис. 5. Забезпеченість Карпатського регіону санаторно-курортним закладами за областями [10]

Івано-Франківський — 1, це всього 4% від загальної кількості в Україні. З 12 будинків відпочинку України 3 в Закарпатській області і з 64 пансіонатів відпочинку України 8 у Карпатському регіоні (4 у Львівській області, 2 в Івано-Франківській і по одному у Закарпатській і Чернівецькій областях). Слід відзначити невелику кількість баз відпочинку у Карпатського регіоні — 47, а це всього 3,5% від українських показників. Половина баз відпочинку розташовано в Закарпатській області (23), 1/4 — в Івано-Франківській (13), біля 1/5 у Львівській області (9) і тільки 6% у Чернівецькій (3).

На території регіону є заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали в літку, але їх доля в Україні невелика. Так їх загальна кількість складала у 2015 р. — 862, це 9% від загальної кількості. Розподіл їх за областями нерівномірний: 40% зосереджено у Івано-Франківській області; 30,5% в Закарпатській області; 16% — у Чернівецькій і 13,5% — у Львівській області [10].

Загальну характеристику санаторно-курортних закладів надають не тільки загальна їх кількість, але і загальна кількість ліжок (місць), яка показує місткість закладів. Станом на 2015 р. кількість місць у спеціалізованих закладах розміщення Карпатського регіону становить — 27871 і складає 9% від загальної їх кількості по Україні.

Львівська область займає першу позицію за загальною кількістю ліжок-місць санаторно-курортних закладів — 15867 і їх частка від Карпатського регіону становить 57%, на другому місці знаходиться Закарпатська область — 7464 і на неї приходить 27%. У Івано-Франківській області 3610 місць і це 13% від регіону і незначна доля припадає на Чернівецьку область, у якій лише 930 місць, а це всього 3%.

В таблиці 2 представлений ліжковий фонд спеціалізованих засобів розміщення Карпатського регіону за типами санаторно-курортних закладів.

В санаторіях для дорослих найбільше забезпечена ліжковим фондом Львівська область, в якій зосереджено 69% місць, 25% місць знаходиться в Закарпатській, 5% в Івано-Франківській і лише 1% в Чернівецькій області. В дитячих санаторіях Львівська область також найбільше забезпечена ліжковим фондом — 42%, в Івано-Франківській — 31%, в Закарпатській 16% і 11% ліжкового фонду в Чернівецькій області. Дуже велика різниця в місткості номерів в пансіонатах з лікуванням, де у Івано-Франківській області зосереджено $\frac{3}{4}$ ліжкового фонду, 21% в Львівській, 6% в Закарпатській і в Чернівецькій їх відсутність взагалі. В санаторіях-профілакторіях 71% місткості приходить на Закарпатську область і 29% на Івано-Франківську. По 100% ліжкового фонду дитячих закладів оздоровлення, будинків відпочинку і оздоровчих закладів 1-2 денного перебування приходить на Закарпатську область. $\frac{1}{3}$ місткості номерного фонду пансіонатів з відпочинку приходить на Чернівецьку область, 28% на Львівську і решта на

Закарпатську (16%) та Івано-Франківську (21%). Найбільша кількість місць на базах відпочинку знаходиться в Закарпатській області — 37%, в Івано-Франківській їх кількість становить — 31%, у Львівській — 23% і в Чернівецькій області лише 9% місць. Значна кількість місць в літніх дитячих закладах оздоровлення та відпочинку — 21586, це майже $\frac{1}{5}$ від загальноукраїнських (20%). Найбільша їх кількість припадає на Закарпатську область — 39%, в Івано-Франківській — 29%, в Львівській та Чернівецькій областях по 22% і 10% відповідно.

82% місткості номерного фонду санаторно-курортних закладів припадає на лікувальні і лише 18% на оздоровчі. Приведені дані ще раз свідчать про те, що Карпатський регіон має лікувальну спеціалізацію [10].

За останні 20 років у Карпатському регіоні простежується загальна тенденція зменшення кількості лікувальних і збільшення оздоровчих санаторно-курортних закладів, за винятком баз відпочинку. Кількість санаторіїв-профілакторіїв зменшилась у 5 разів. Коливання показників спостерігається у базах відпочинку, які зазнали тенденції зменшення на 18,6%. Менш за все зменшення торкнулось санаторіїв та пансіонатів з лікуванням — на 13,5%. Найбільшої тенденції збільшення зазнали дитячі заклади оздоровлення та відпочинку — в 16 разів, кількість яких постійно збільшувалась. Кількість будинків і пансіонатів відпочинку збільшилась на 43%. Кількість ліжок (місць) у всіх санаторно-курортних закладах Карпатського регіону скоротилась за ці роки. Найбільшого скорочення ліжковий фонд зазнав у санаторіях-профілакторіях — у 7 разів, кількість місць у будинках і пансіонатах відпочинку скоротилась на 37%. У санаторіях та пансіонатах з лікуванням кількість ліжок зменшилась на 20%. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку зазнали зменшення ліжкового фонду на 10% [10].

Основними лікувально-профілактичними закладами регіону виступають санаторії, які становлять 35% від загальної їх кількості по Україні. Варто зауважити, що забезпеченість курортними зонами не відповідає забезпеченості санаторіями. Більшість курортів в регіоні невеликі і представлені тільки одним санаторієм, у деяких нараховується 2-4 заклади і тільки у Львівській області існує 2 середніх за розміром і один великий курорт. Це Моршин, Східниця та Трускавець, у яких 9, 7 і 24 санаторно-курортних засобів відповідно. За кількістю санаторіїв лідируючі позиції займає Львівська область, в якій зосереджено більше половини закладів (56%), де лише на курорті Трускавець зосереджено майже 30% санаторіїв. В Закарпатській області знаходиться $\frac{1}{4}$ санаторіїв (26%), в Івано-Франківській 14% і лише 4% приходить на Чернівецьку область.

На території регіону майже $\frac{1}{3}$ санаторіїв це санаторії середні за своєю місткістю (від 250 до 499), 28% (від 500 до 999) приходить на великі санаторії, $\frac{1}{4}$ (від 100 до 249) припадає на малі санаторії, 15% (від 18 до 99) на дуже малі і найменше Карпатський

регіон забезпечений дуже великими підприємствами (від 1000 і більше).

Для оцінки розвитку санаторно-курортної діяльності необхідно проводити не тільки кількісний аналіз засобів розміщення, але і якісний аналіз умов розміщення та інфраструктури санаторно-курортних підприємств. Характеризуючи умови розміщення в санаторіях Карпатського регіону можна сказати, що у всіх є 2-х місцеві стандартні і люкс номери, а 1-но місцеві і покращеної комфортності тільки в 78% санаторіїв регіону. В структурі сучасних засобів розміщення необхідними елементами інфраструктури є басейни, тренажерні зали, спа салони, сауни, джакузі та інші. У регіоні басейнами забезпечені 1/4 закладів і тренажерними залами на 84%, сауни, спа, джакузі наявні в 1/3 закладів і майже в половині пропонуються послуги салонів краси. В усіх спеціалізованих санаторіях наявні автостоянки і розважальні комплекси, бібліотеки, танцювальні майданчики, більярд і т.д. Майже у всіх санаторіях працюють невеликі за розміром екскурсійні бюро. Дитячі майданчики розташовані на території 80% лікувальних закладів, що свідчить про те, що вони крім дорослих приймають і дітей.

З лікувальної бази санаторії найбільше забезпечені масажними кабінетами, фізіотерапевтичними кабінетами, інгаляторіями та ванними відділенням. Найменшу частка припадає на грязелікування, що пояснюється бальнеологічним лікувальним профілем багатьох курортів.

Санаторно-курортні засоби розміщення у Карпатському регіоні мають різний ступінь категорійності та комфортності. По рівню розміщення, харчування, лікування, сервісу і комфорту можна класифікувати їх як VIP, високого, середнього + (підвищеного), середнього та економ класу, відповідають готельної класифікації 5*, 4*, 3*, 2* та 1* зірка. Третина санаторно-курортних засобів категорії середні + – 33%, на другій позиції категорія середні – 23%. Отже більше половини санаторних комплексів регіону середнього класу – 56%. Приблизно однакова кількість високого – 20% та економкласу – 18% і незначна кількість VIP – 6%. Майже всі санаторії категорії 1* та частка санаторіїв 2* (22%) належать до приватного акціонерного товариства лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «Укрпрофздоровниця». Більшість з них були побудовані за радянський час [11].

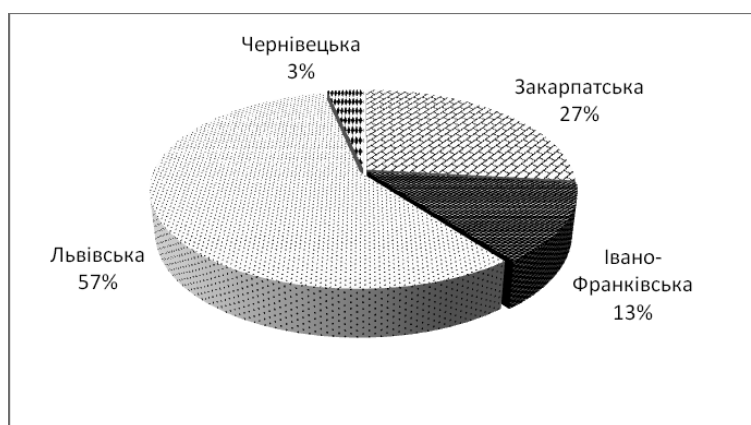

Рис. 6. Розподіл місткості санаторно-курортних закладів за областями Карпатського регіону [10]

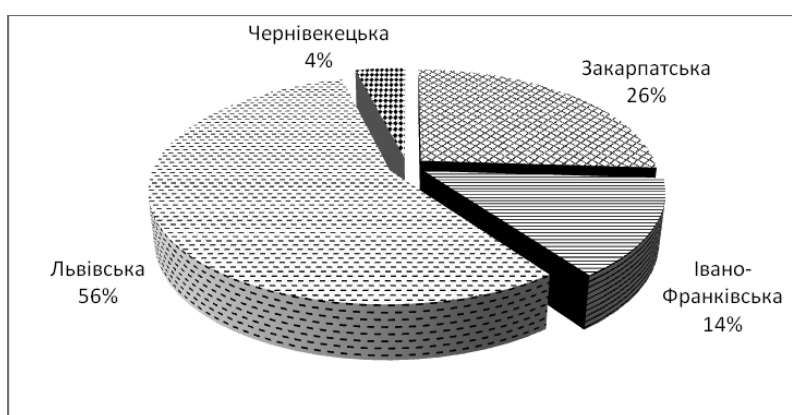

Рис. 7. Розподіл санаторіїв Карпатського регіону за областями [10].

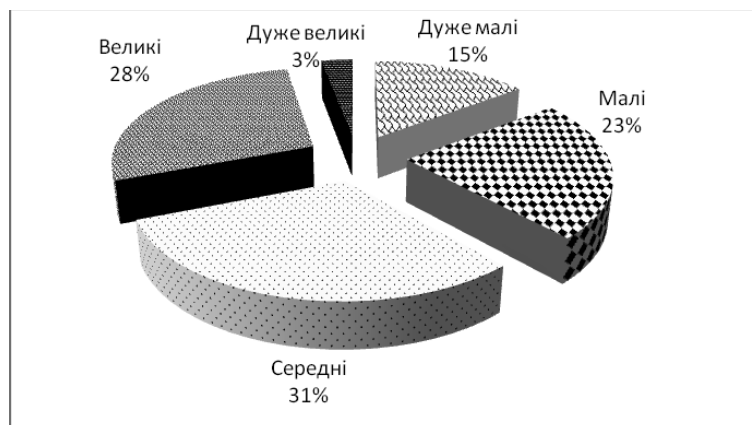

Рис. 8. Типи санаторіїв Карпатського регіону за розміром [7, 9]

Однією з головних характеристик санаторіїв та впливом на їх попит є ціни, які включають в свою вартість розміщення, харчування та перелік основних медичних послуг і процедур. В залежності від категорійності санаторних комплексів середні ціни стандартних номерів коливаються від 350-500 грн. у санаторіях економ, 500-700 грн. середнього, 700-1000 грн. підвищеного, 1000-1500 грн. вищого і понад 1500 грн. VIP класу.

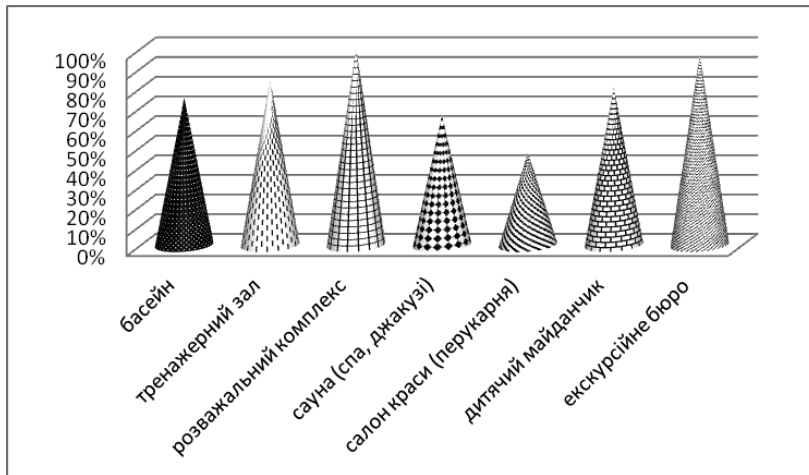

Рис. 9. Забезпеченість санаторіїв Карпатського регіону інфраструктурою [7, 9]

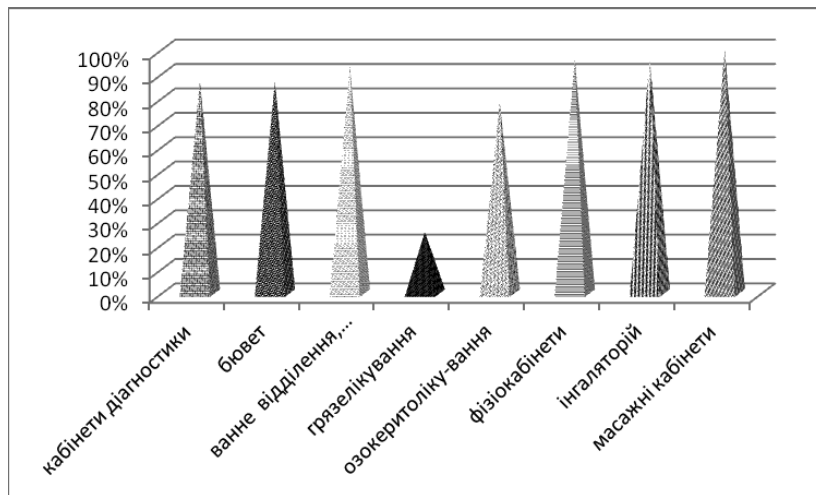

Рис. 10. Забезпеченість санаторіїв Карпатського регіону за областями за лікувальною базою в процентному відношенні [7,9]

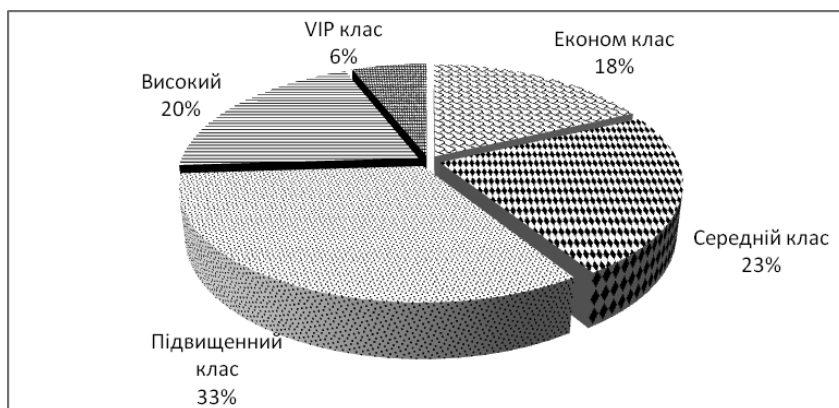

Рис. 11. Структура санаторно-курортних засобів Карпатського регіону за рівнем категорійності [11]

Розвиток санаторно-курортної діяльності найкраще характеризують такі показники як туристичні потоки в регіон, кількість працюючих в санаторно-курортних закладах та доходи від їх функціонування.

Станом на 2015 рік в спеціалізованих засобах розміщення Карпатського регіону лікувалось та

відпочивало 225024 особи, що складає 17% від всіх розміщених у спеціалізованих засобах в Україні. Серед областей регіону перше місце займає Львівська область – 124041 особа (55%), на другому місці Закарпатська – 63530 осіб (28%), Івано-Франківська – 33443 особи (15%) і у Чернівецькій всього 4010 осіб (2%).

Доля Карпатського регіону від всього туристичного потоку з лікувальними та оздоровчими цілями складає 15% (1482668 осіб). Кількість іноземних туристів, які приїхали в Карпатський регіон для лікування і оздоровлення у 2015 р. була 12751 особа, це 1/3 всіх іноземців, які приїхали в Україну за такої мети. Основна кількість відпочиваючих приходить на Львівську область, насамперед курорти Трускавець, Моршин та Східниця, 11763 особи (92,3%), у Закарпатської області було 961 особа (7,5%) та Івано-Франківській всього 27 особи (0,2%). Кількість дітей які відпочивали у сезонних дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в літку 2015 р. складала 103540 осіб. В основному вони відпочивали в Івано-Франківській (37%) і Закарпатській (34%) областях. За останні роки кількість відпочиваючих та оздоровлених у санаторно-курортних закладах Карпатського регіону зменшилась. Так за останні два роки тільки у літніх дитячих закладах оздоровлення та відпочинку кількість відпочиваючих скоротилась у 7 разів [10].

Другим показником розвитку діяльності лікувально-оздоровчого туризму регіону виступає кількість працівників, що обслуговують туристичні потоки спеціалізованих засобів розміщення. В кількість працівників входять такі їх категорії, як: штатні працівники, спеціалізовані лікарі ті середній медичний персонал, що надає послуги в лікуванні та оздоровленні туристам. В Карпатському регіоні станом на 2015 рік в спеціалізованих засобах розміщення працювало майже ¼ всіх працівників санаторно-курортної галузі України (23%) – 10499. Більш половини з них працює у Львівській області – 55%, трохи більше чверті працівників регіону у Закарпатській об-

ласті — 26%, на третій позиції Івано-Франківська область 16% і в Чернівецькій області всього 3%.

Третім важним показником, який також характеризує санаторно-курортну діяльність є доходи від наданих послуг. Загальний дохід у спеціалізованих засобах розміщення в Карпатському регіоні за 2015 р. склав 861993,7 тис. грн., що від українських показників становить 29%, тобто близько 1/3 доходів від курортної діяльності припадає саме на Карпатський регіон. Всередині регіону доходи розподіляються таким чином: Львівська область 542615,3 тис. грн. (63%), Закарпатська область — 276853,6 тис. грн. (32%), Івано-Франківська область — 38248,6 тис. грн. (4,5%) і Чернівецька область — 4276,2 тис. грн.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проаналізувавши основні показники діяльності санаторно-курортних закладів Карпатського регіону, можна виділити наступне: даний регіон багатий на лікувально-оздоровчі ресурси, має досить розвинену санаторно-курортну інфраструктуру, що дозволяє успішно розвивати курортну справу. Регіон має велике значення для розвитку санаторно-курортної справи в Україні. Так, регіон займає 1 місце в Україні за кількістю курортів, яких нараховується більш 40% з загальної кількості і 50% з лікувальних. На території Карпатського регіону зосереджено майже 1/4 від всіх лікувальних спеціалізованих закладів розміщення України (22,3%), з них 26% санаторіїв (35% для дорослих) і 50% пансіонатів з лікуванням. Також значна база оздоровчих закладів: 23% дитячих закладів оздоровлення, 25% будинків відпочинку, 12,5% пансіонатів відпочинку. В регіоні 20% місць дитячих закладів оздоровлення, які працюють в літку. Значна частка осіб, що лікувались та відпочивало у 2015 р. в спеціалізованих засобах розміщення приходить на Карпатський регіон і складає 17%. Кількість іноземних туристів, які приїхали до Карпатського регіону з метою лікування та оздоровлення 1/3 від всіх іноземців, які відвідали Україну з цією метою.

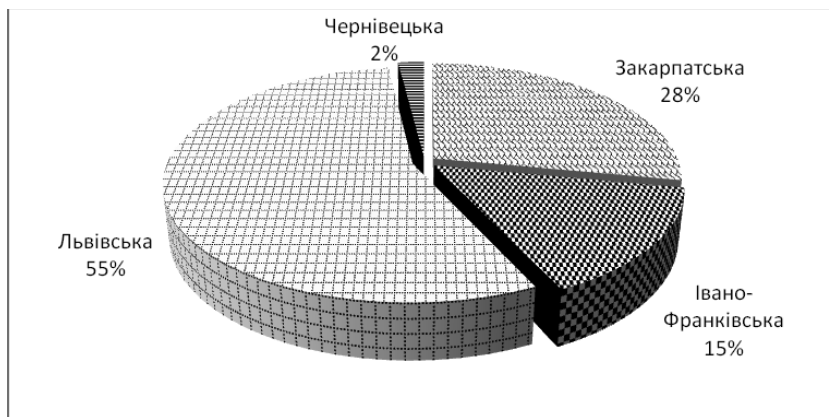

Рис. 12. Розподіл осіб, які лікувались і відпочивали у Карпатському регіоні за областями [10]

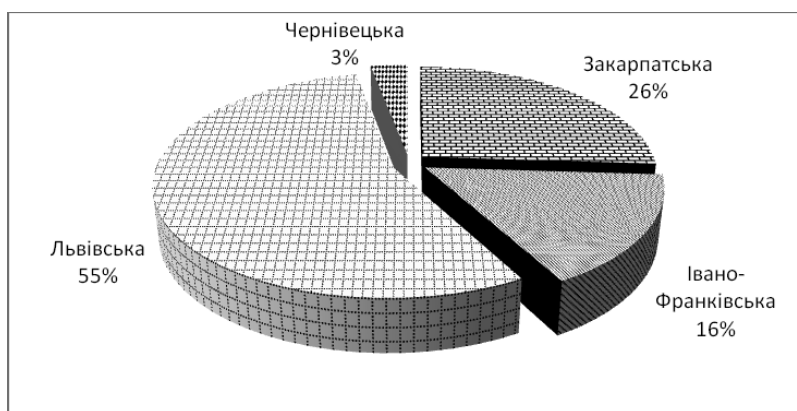

Рис. 13. Розподіл працівників санаторно-курортних закладів Карпатського регіону за областями [10]

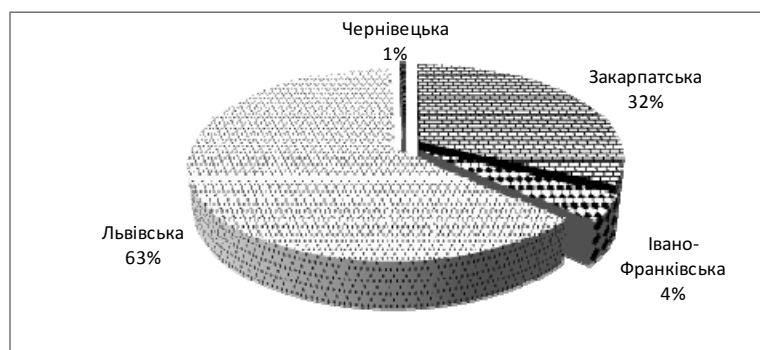

Рис. 14. Розподіл доходів від діяльності санаторно-курортних закладів Карпатського регіону за областями [11]

Майже 1/4 (23%) всіх працівників санаторно-курортної галузі України і майже 1/3 (29%) доходів її в Карпатському регіоні. Отже, приблизно 1/4 всієї санаторно-курортної галузі України приходить на Карпатський регіон.

На сучасному етапі стан розвитку санаторно-курортної галузі Карпатського регіону не відповідає потенційним можливостям регіону, який має для цього все необхідне. Основними перешкодами успішного розвитку галузі в регіоні є:

Рис.15. Доля показників санаторно-курортної діяльності Карпатського регіону в Україні

— застаріла матеріально-технічна база та недостатній розвиток інфраструктури багатьох закладів, особливо це стосується закладів «Укрпрофздоровниці»;

- низький рівень сервісу;
- недостатня кількість одномісних номерів;
- високі ціни на санаторно-курортні послуги;
- слабка маркетингова підтримка;
- сезонні коливання попиту;
- відсутність науково-практичних розробок з питань успішного розвитку галузі.

В перспективі розвиток санаторно-курортної діяльності має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення та ін.. Розвиток санаторно-курортної діяльності Карпатського регіону має здійснюватися шляхом:

- удосконалення державної політики у сфері діяльності курортів;
- розроблення державної та місцевої програм розвитку курортів;
- забезпечення розвитку міжнародного співробітництва у сфері курортології;

- забезпечення ефективності та конкурентоспроможності курортної діяльності шляхом широкого впровадження новітніх технологій у лікувально-діагностичній роботі та реабілітації хворих;
- удосконалення матеріально-технічної бази;
- здійснення систематичного контролю за якістю послуг, що надаються;
- реконструкції наявних і будівництва нових засобів розміщення, закладів харчування та інших об'єктів;
- формування сприятливого для розвитку курортів податкового та інвестиційного клімату;
- формування позитивного санаторно-курортного іміджу регіону.

Запропоновані заходи дозволять підвищити імідж Карпатського регіону, як центру санаторно-курортної діяльності в Україні, сприятимуть притоку нових рекреантів, що дозволить збільшити надходження як в місцевий, так і державний бюджети. В перспективі санаторно-курортна справа має стати одним з найефективніших засобів одержання прибутків, стимулювання ринкових відносин, активного впливу на розвиток сумісних галузей економіки, зайнятості населення у Карпатському регіоні.

Література:

1. Вачевський М. В. Рекреаційні можливості Трускавецько-Східницького району / М. В. Вачевський // Український бальнеологічний журнал. — К. : 2000. - №3-4. — С.101-105.
2. Коваль П.Ф. В'їзний туризм : навчальний посібник / П. Ф. Коваль, О. О. Зеленська, С. І. Бондар. — Н. : Лук'яненко В. В., 2010. — 304 с.
3. Кравців В. С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / В. С. Кравців, Л. С. Гринів та ін. — Л. : НАН України, 1999. — 78с.
4. Пендерецький О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення / О. В. Пендерецький // Актуальные проблемы современной науки. К. :— 2011. — № 3. — С. 59.
5. Рудько Г.І. Конструктивна геоecологія: наукові основи та практичне втілення / Г. І. Рудько, О. М. Адаменко. — К. : Маклаут, 2008. — 320с.
6. Стафійчук В. І. Рекреологія : навчальник посібник / В. І. Стафійчук. — К. : Альтерпрес, 2006. — 264.
7. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua>
8. Сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Сайт готелів та санаторіїв України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uahotels.info/>
10. Статистичний бюлетень України за 2015 рік [Електронний ресурс]. — Туристична діяльність в Україні — Київ: Державна служба статистики України, 2016. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Рейтинги санаториев Украины [Електронний ресурс] . — Режим доступу : naftusia.com